

Rdeči apolon, kam odhajaš?

Besedilo: Rudi Verovnik

Žal vse manj obiskovalcev naših gora pozna izvor motiva markacij, ki označujejo naše planinske poti. Zagotovo so eden od razlogov za to vedno bolj redka srečanja z eno naših najbolj opaznih vrst metuljev – rdečim apolonom (*Parnassius apollo*). Na zadnjih krilih ima namreč dva rdeča kroga z belo sredino, ki se z izjemo dodatne črne obrobe povsem ujemata z vzorcem naših markacij.

Rdeči apolon ima zelo obsežno območje razširjenosti, ki sega od Pirenejskega polotoka na zahodu do Centralne Azije na vzhodu, vendar se povsod pojavlja zelo lokalno in razdrobljeno, kar je večinoma povezano z ločenimi pogorji. Vrsta je morfološko zelo variabilna, zato je bilo opisanih več kot sto različnih podvrst rdečega apolona, pogosto tudi zaradi pretirane zbirateljske vneme. Dejstvo je, da so populacije različnih pogorij med seboj večinoma ločene že od zadnje ledene dobe, zato se majhne razlike med osebki iz različnih gorstev hitro izrazijo. Kljub temu je število opisanih podvrst pretirano in nima znanstvene osnove. Dober primer za to stanje je tudi Slovenija, kjer je bilo opisanih kar šest podvrst tega metulja, verjetno pa naše gore poseljuje le ena.

Glavni razlog za tako razdrobljeno razširjenost je posebnost njihovega življenjskega prostora, predvsem njihove

vih gosenic. Vrsta je namreč vezana na suha skalnata pobočja in melišča, kjer uspevajo hranilne rastline gosenic. Pri nas in v osrednji Evropi je to izključno bela homulica (*Sedum album*), katere rastišča morajo biti osončena. Gosenice se iz jajčec izležejo zgodaj spomladi in se hranijo z mladimi poganjki homulice večinoma le ob sončnem vremenu, ko se skalnata tla segrejejo. Tako kot pri drugih lastovičarjih so gosenice opremljene z izvihljivimi smradnimi žlezami *osmenteriumi*, ki jih uporabijo v nevarnosti. Gosenice se proti koncu pomladi zabubijo pod kamni v rahlem kokonu. Odrasli osebki se pri nas v nižjih legah pojavijo že v začetku junija, večinoma pa od druge polovice junija naprej. Ker so rdeči apoloni razmeroma dolgoživi, lahko samice posamič najdemo še v začetku septembra. Odrasli osebki radi obiskujejo cvetoče rastline, predvsem različne osate in druge košarnice, ki so bogat vir nektarja. Po parjenju samec izloči poseben ovoj, *sphragis*, ki se strdi na samičinem zadku in prepreči parjenje drugim samcem.

Vrsta je bila še ob koncu devetnajstega stoletja razširjena na Šmarni gori, v Škofjeloškem hribovju in na Šmarjetni gori. Zelo pogosta je bila tudi v Kamniški Bistrici in na Kumu, o čemer pričajo številni primerki, ohranjeni v zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Že v začetku dvajsetega stoletja se je obmo-

čje njegove razširjenosti začelo krčiti, zato ne čudi, da je rdeči apolon ena prvih zavarovanih vrst pri nas. Zavarovan je bil z odlokom deželne vlade Slovenije že leta 1921. To žal ni imelo posebne varstvenega učinka, saj glavni vzrok ogrožanja s prepovedjo lova ni bil odpravljen. Zaraščanje strmih skalnatih pobočij, kjer so včasih pasli drobnico, je verjetno glavni razlog, da je vrsta postopoma izginila iz Zasavja, nato pa še iz Kamniško-Savinjskih Alp in Karavank. Ohranile so se le populacije v zahodni Sloveniji, v dolini Tople pod Peco in na Golteh. Tudi na zadnjih dveh lokacijah pa metulja v zadnjih dvajsetih letih nismo več opazili.

Sedanja razširjenost te vrste je tako omejena zgolj na Julijske Alpe, pa še to le na hribe v porečju Soče in na rob Trnovskega gozda, kjer je številčnost odraslih osebkov v zadnjih letih zaskrbljujoče majhna. Z zaraščanjem njihovega življenjskega prostora se redčijo rastišča bele homulice ali pa so ta zaradi senčne lege neprimerna za uspešen razvoj gosenic v pomladnih mesecih. Zaradi krčenja območja razširjenosti in upada velikosti populacije je rdeči apolon uvrščen na rdeči seznam naših metuljev kot ranljiva vrsta (V). Je tudi v dodatku IV habitatne direktive, ki zahteva strogo varstvo te vrste. Kljub zakonskim podlagam konkretnih ukrepov za ohranjanje rdečega apolona še ni na

Primerjava risbe na zadnjem krilu rdečega apolona in markacije (foto: Rudi Verovnik).

Samica rdečega apolona v jutranjem soncu (foto: Rudi Verovnik).

Če jih vznemirimo, rdeči apoloni zavzamejo svarilno držo in pokažejo svoje rdeče lise (foto: Rudi Verovnik).

Hranilna rastlina gosenic rdečega apolona je bela homulica (foto: Barbara Zakšek).

Življenjski prostor rdečega apolona pri Kuclju na robu Trnovskega gozda (foto: Rudi Verovnik).

Odrasla gosenica rdečega apolona (foto: Filip Franeta).

vidiku, vzpostavitev monitoringa znanih populacij pa je še le v začetni fazi.

Zagotovo je rdečemu apolonu uspelo neopaženo preživeti še kje v njegovem sedanjem območju razširjenosti, saj je njegov življenjski prostor pogosto nedostopen, predvsem v višjih legah. V zahodnem delu Julijskih Alp se rdeči apoloni namreč pojavljajo vse do nadmorske višine 2.100 m. Zaradi ogroženosti tega metulja smo se tako v Društvu za proučevanje in ohranjanje metuljev Slovenije v sodelovanju s Planinsko zvezo Slovenije odločili za skupno akcijo, v kateri bomo skušali dobiti čim več podatkov o sedanji razširjenosti tega metulja pri nas, s čimer bomo postavili temelje za razširitev obstoječega monitoringa. Ključni cilj je tudi obvestiti širšo javnost o izumiranju te vrste pri nas, kar bo mogoče vodilo v bolj aktivno varstvo rdečega apolona in njegovega življenjskega prostora v bližnji prihodnosti.

Vse bralce *Trdoživa* ob tem naprošamo, da opažanja rdečega apolona posredujete na elektronski naslov info.metulji@gmail.com.

Zaželeno je dokazna fotografija ali pa vsaj podatek, da ste metulja opazovali iz neposredne bližine. Na razdaljah, večjih od 15 metrov, ga je namreč mogoče zamenjati s sorodnim črnim apolonom ali z večjimi predstavniki belinov. ✂